

ОКРЕМІ НАПРЯМКИ ПРОТИДІЇ КОЛАБОРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Шаблистий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А.

ВСТУП

Наприкінці 2013 – початку 2014 років непослідовні дії тодішньої влади, що супроводжувалися тотальною корупцією та відмовою від євроатлантичного курсу держави, призвели до Революції Гідності, спрямованої на санацію Української Держави¹. Мільйони українців, об'єднані духом свободи та незалежності, продемонстрували світові, що Україна – частина цивілізованого демократичного світу, а не маріонетковий сателіт сусідньої держави. Наслідком цих подій стало проведення ряду реформ (у сфері протидії корупції, правоохоронній системі, системах освіти та медицини тощо) та закріплення на рівні Конституції факту незворотності європейського та євроатлантичного курсу нашої Батьківщини.

У лютому 2014 року тимчасовою політичною нестабільністю в Україні підступно скористалась російська федерація, яка, небажаючи втратити власні важелі впливу на політику офіційного Києва а також прагнучи реалізувати ідею так званого «російського світу», розв'язала гібридну війну проти нашої держави, анексувала АР Крим та м. Севастополь, окупувала частину Донецької та Луганської областей, утворила та всебічно підтримувала терористичні угруповання².

Саме перелічені вище агресивні дії російської федерації стали основною причиною виникнення перших за часи незалежності України випадків вчинення діянь, що мали ознаки колабораційної діяльності. Окремі громадяни нашої держави вирішили задовольнити власні амбіції та інтереси шляхом зради своєї Батьківщини. Втім, з огляду на певні обставини (у тому числі невідповідність або часткова відповідність таким підставам криміналізації як відносна поширеність та негативна динаміка) колабораційна діяльність не визнавалась в якості окремого складу кримінального правопорушення (у випадку вчинення найбільш небезпечних актів такої діяльності відповідні діяння кваліфікувались в якості ознак інших злочинів, передбачених розділом I Особливої частини КК України).

---

¹ Kolomoiets T., Tsybulnyk N., Moroz O., Prymachenko V., & Khashev V. (2021). Influence of Shadow Economy Legalization on National Security of Ukraine. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 8(3), P. 420.

² Каторкін Р.А. Кримінальна відповідальність за ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу: монографія; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Шаблистою. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. С. 11.

24 лютого 2022 р. варварська сусідня держава розпочала новий етап власної агресії проти України – розв’язала кровопролитну широкомасштабну війну, навіки зарбувавши за собою «славу» країни вбивць та мародерів, країни-вигнанця³.

Як відомо, будь-яка війна має своїх героїв та зрадників, які, прагнучи задовольнити власні інтереси, зраджують свій народ, свою Батьківщину. Дана війна, на превеликий жаль, не є виключенням. Російське повномасштабне вторгнення, що супроводжується тимчасовим захопленням українських територій, призвело до нового, значно потужнішого, імпульсу поширення в Україні актів колабораційної діяльності.

У нових реаліях законодавець був змушений швидко відреагувати на численні загрози національній безпеці та криміналізувати ряд актів деліктної поведінки, що посягають на основи національної безпеки⁴, адже такі діяння не тільки перешкоджають процесам євроінтеграції України, але і ставлять під загрозу сам факт існування українців як нації та України як самостійної незалежної держави.

Враховуючи наведені вище загрози постає нагальна потреба в ідентифікації основних детермінантів поширення колабораційної діяльності та визначенні основних напрямків запобігання цьому акту протиправної поведінки, що і зумовило вибір даної теми дослідження.

1. Детермінанти колабораційної діяльності

Перш ніж проаналізувати детермінанти колабораційної діяльності важливо розкрити сутність категорій «колабораціонізм», «колабораційна діяльність».

Наукові роздуми про значення терміну «колабораціонізм» постійно доповнюються новими інтерпретаціями та характерними рисами його різновидів. Варто зазначити, що термін «колабораціонізм» з’явився значно пізніше, ніж саме явище, яке існує стільки, скільки існують люди і війни.

У багатьох випадках термін «collaboration» вживається в англійській мові в загальному, нейтральному значенні співпраці, для означення ідеологічно мотивованої підтримки окупаційної влади елітами використовують термін «колабораціонізм» (collaborationism). В умовах війни ця категорія набуває переважно негативного значення, відповідно до чого сформувались підходи, які надають свою змістовну характеристику терміну і виокремлюють критерії за якими його доцільно було б аналізувати⁵.

---

³ Shablysty V. V., Kosiachenko K. E., Berezniak V. S., Katorkin R. A. & Konopelskyi V. Y. Activities of international medical and humanitarian non-governmental organizations in Ukraine under the conditions of martial law. *Christian Journal for Global Health*. 2023, 10(1). P. 33.

⁴ Bershov, H., Hrytenko, O., Khashev, V., & Fialka, M. Assessing and Evaluating the General Legal Characteristics of War Crimes: A Basic Necessity or a Confused Platform. *Ius Humani*. 2022. № 11 (1). P. 45.

⁵ Чальцева О. М. Категорія «колабораціонізм» як багатокomпонентний наратив в умовах війни. *Політичне життя*. 2022. С. 56–60. С. 56.

Таким чином, «колаборація» не тотожна «колабораціонізму», оскільки це спільний трудовий процес людей або організацій, які об'єднані спільними, а «колабораціонізм» має негативну конотацію і передбачає обов'язкову наявність шкідливої користі, власної вигоди.

Оскільки колабораціонізм є багатогранним явищем, в науковій літературі на основі історичних фактів з різних держав, виокремлюють його види і аналізують різноманітні прояви співпраці з окупантами⁶. Як вдало зауважує Є.О. Письменський, для більш точного розмежування колабораціонізму, необхідно враховувати, що колабораційна діяльність за певних соціально-історичних умов мала свою специфіку залежно від окупованої країни. Ця специфіка визначалася, серед іншого, тактикою окупанта; тривалістю окупації; станом економічного і політичного розвитку тієї чи іншої країни в довоєнний час (економічні проблеми, політична криза, відсутність демократичних засад організації суспільства тощо); ступенем залученості до співпраці державних і громадських діячів та впливових соціальних груп, її метою, а також сприйняттям цієї співпраці на різних щаблях суспільства⁷.

Дійсно, колабораціонізм – доволі широка категорія, яка передбачає ряд напрямів співпраці громадян України з представниками держави-агресора або створення ними (громадянами України) сприятливих умов для реалізації такої агресії.

Сучасне поняття колабораціонізму є змістовним соціально-психологічним та етичним явищем-феноменом, що охоплює деякі із форм державної зради-співробітництва населення з окупаційною владою, її представниками, країною-агресором через різноманітні дії у військовій, економічній, політичній, інформаційній та інших сферах життєдіяльності. Загальною метою колабораційної діяльності є завдання значної шкоди державному суверенітету, територіальній цілісності та безпеці країни⁸.

Остання теза вкотре підкреслює факт того, що колабораційна діяльність створює суттєві загрози для суспільних відносин з охорони основ національної безпеки України, а відтак включення ст. 111-1 КК України до розділу I Особливої частини КК України було абсолютно обгрунтованим рішенням з боку законодавця.

Що стосується видів колабораціонізму, то, залежно від бажань та переконань, які мають на меті громадяни, найбільш поширеною є диференціація на вимушений (здійснення співпраці з окупаційною владою не з проявів власного бажання), добровільний (форма колабораційної діяльності, при якій населення за власним бажанням та власними переконаннями співпрацює

---

⁶ Чальцева О. М. Категорія «колабораціонізм» як багатокомпонентний наратив в умовах війни. *Політичне життя*. 2022. С. 56–60. С. 57.

⁷ Письменський Є.О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в Україні (кримінально-правові аспекти): наук. нарис. Севеодонецьк : ЛугДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2020. С. 10.

⁸ Янішевська К. Д., Крисько А.С. Загальнотеоретичні аспекти та класифікація колабораційної діяльності як кримінально-правового явища. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Випуск 4(56) 2022. С. 72.

з крайною-агресором задля завдання шкоди державному суверенітету та територіальній цілісності країни) та ідеологічний (за переконаннями частково спільна з двома попередніми формами колабораціонізму, адже вимушено відбувається через ідеологічні переконання, але й поєднуються добровільним характером безпосередньої діяльності)⁹.

Варто зазначити, що до 2014 р. наукові дискусії щодо сутності поняття «колабораціонізм» та питання соціальної обумовленості юридичної відповідальності за це діяння, як правило, розкривались в контексті подій Другої світової війни, під час якої територія сучасної України досить тривалий час перебувала в окупації нацистсько-фашистських загарбників. Крім того, питання кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність періодично порушувалось в ході проведення компаративістських досліджень зарубіжного досвіду вирішення зазначеної проблеми. Загалом же відповідні дослідження носили фрагментарний характер, а дана тематика наукових пошуків не користувалась широкою популярністю серед вітчизняних вчених¹⁰.

Події, що трапились у першій половині 2014 р. (анексія російською федерацією АР Крим та м. Севастополь, окупація частини територій Донецької та Луганської областей, гібридна війна, що супроводжувалась як атаками в інформаційному просторі, так і активними бойовими діями на Донбасі) стали потужними детермінантами поширення колабораційної діяльності на теренах нашої Батьківщини, адже, як вдало зауважує Є.О. Письменський, країни, території яких перебували (або знаходяться досі) під окупацією, неодмінно стикаються з проблемою взаємодії своїх громадян з окупантом, надання йому допомоги, сприяння у його діяльності на окупованій території тощо¹¹.

Саме з цього часу в суспільстві розпочались активні дискусії щодо необхідності криміналізації названого акту суспільно небезпечної поведінки. Втім, з огляду на ряд факторів (часткова відповідність таким фактам криміналізації як відносна розповсюдженість та негативна динаміка поширення; обережність, пов'язана з намаганнями України вирішити проблеми деокупації захоплених рашистами територій дипломатичним шляхом тощо) колабораційну діяльність було виокремлено в окремий склад кримінального правопорушення лише після початку російською федерацією повномасштабної війни проти України у лютому 2022 р.

---

⁹ Янішевська К. Д., Крисько А.С. Загальнотеоретичні аспекти та класифікація колабораційної діяльності як кримінально-правового явища. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 4(56) 2022. С. 73.

¹⁰ Каторкін Р. А. Окремі питання кримінальної відповідальності за вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 111-1 КК України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 216.

¹¹ Письменський Є.О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в Україні (кримінально-правові аспекти): наук. нарис. Севродонецьк : ЛугДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2020. С. 3.

Широкомасштабна війна стала новим потужним імпульсом до поширення явища колабораціонізму в Україні. Наявність достатніх підстав для криміналізації (суспільна небезпечність, стрімка негативна динаміка поширення, розповсюдженість на значній території України тощо) призвела до того, що законодавець звернувся до розгляду законопроекту № 5144. Як наслідок, 03.03.2022 було прийнято Закон України № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», на підставі якого КК України доповнено ст. 111-1 «Колабораційна діяльність»¹².

Таким чином, кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність передбачена статтею 111¹ чинного КК України. Це кримінальне правопорушення посягає на основи національної безпеки України, що в умовах воєнного часу несе підвищену загрозу для нашої держави. Наявна ситуація створює нагальну потребу у вжитті невідкладних заходів, спрямованих на ефективну протидію злочинам, передбаченим розділом I Особливої частини КК України.

Протидія будь-яким злочинам та кримінальним проступкам не може бути ефективною без дослідження та усунення (або ж, принаймні, нейтралізації) основних факторів, що впливають на злочинність в цілому або ж злочинність конкретного виду¹³.

Дійсно, у випадку ігнорування питання ідентифікації та усунення шкідливих факторів, що впливають на динаміку поширення кримінальних правопорушень, будь-яка робота з протидії злочинності фактично зводиться до припинення та розкриття злочинів та кримінальних проступків, притягненні до кримінальної відповідальності винних осіб. При цьому, запобігання кримінальним правопорушенням, яке є пріоритетним напрямком роботи суб'єктів протидії злочинності у всіх сучасних розвинених країнах¹⁴, у таких умовах залишається поза увагою правоохоронної системи, через що виникають високі ризики погіршення криміногенної ситуації в державі.

Своєчасне усунення (нейтралізація) детермінантів деліктної поведінки дозволяє «зіграти на випередження» та не допустити виникнення ймовірних випадків вчинення злочинів та кримінальних проступків¹⁵. Отже, проаналізуємо окремі шкідливі фактори, що впливають на

---

¹² Каторгін Р. А. Окремі питання кримінальної відповідальності за вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 111-1 КК України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С 216-217.

¹³ Запобігання та протидія дискримінації в Україні. Множинна дискримінація: навч. посіб. / кол. авт.; ред. А.Є. Фоменко. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2022. С. 80.

¹⁴ Шаблистий В.В. Про публічність та приватність кримінально-правового забезпечення інформаційної безпеки людини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2013. № 1. С. 177.

¹⁵ Шаблистий В.В., Якименко Л.Г. Запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань : монографія. Дніпро : Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. С. 38.

поширення кримінальних правопорушень у вигляді колабораційної діяльності на території нашої держави.

Як вдало зауважує Ю. В. Орлов, детермінанти злочинності (криміногенні фактори) – явища і процеси, існування, дія (взаємодія) яких впливає на збереження, погіршення стану злочинності¹⁶.

Традиційно на науковому рівні детермінанти вчинення кримінальних правопорушень диференціюються на причини та умови. Крім того, до їх числа, як правило, додають третій елемент – корелянти¹⁷.

Перелічені фактори перебувають у тісному зв'язку між собою, через що в окремих випадках відрізнити причину від умови злочинності (та навпаки) доволі складно, а інколи – майже не можливо.

Кримінальне правопорушення у вигляді колабораційної діяльності також реалізується суб'єктом під впливом певних детермінантів. У даному контексті слушними вбачаються роздуми І. Богатирьова, який виокремлює такі детермінанти колабораційної діяльності:

1. Тридцятирічна пропаганда російської федерації в засобах комунікації щодо української нації і про переваги «руського міра»¹⁸.

Після розпаду СРСР російська федерація не втратила амбіцій відродити власну імперію. Україна ж, на думку рашистів, повинна бути невід'ємною частиною нової імперії, тому політичне та військове керівництво росії постійно розробляло плани захоплення нашої Батьківщини (при цьому шляхи захоплення проєктувались різні: культурне, політичне (шляхом підкупів та агентурних зв'язків), військова інтервенція (зокрема, неодноразові намагання загострити політичну ситуацію в АР Крим) тощо. Силевий варіант тривалий час відкладався через низку причин: чеченські війни, інтервенція у Грузію, економічна криза тощо.

Що ж стосується ідеологічного впливу, то ресурси на реалізацію цієї мети почали виділятися майже миттєво. Російська ідеологічна машина постійно нав'язувала українцям наративи про те, що українці, білоруси та росіяни – це єдиний народ, в якому саме росіяни є домінуючою силою, справжньою елітою. Білорусів та українців при цьому виставляли у світлі «молодших братів», які мають цілий комплекс певних вад та яким варто у всьому слідувати за російським «старшим братом».

---

¹⁶ Орлов Ю. В. Детермінанти злочинності. С. 1–4. URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/1979>.

¹⁷ Березняк В.С., Шаблистий В.В., Каторкін Р.А. Кримінологічні аспекти деліктної поведінки дітей в Україні / Juvenile policy as a component of supporting Ukraine's national security and defense (dedicated to the 53rd anniversary of the UN General Assembly adoption of the Declaration of the Rights of the Child and the 56th anniversary of the establishment of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs) : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. P. 82. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/287/7882/16460-1>.

¹⁸ Богатирьов І. Кримінально-правові та кримінологічні виміри колабораційної діяльності в Україні в умовах воєнного стану. *Публічне право*. № 1 (49). 2023. С. 60.

Крім того, постійно лунали та продовжують лунати тези російських злочинців-політиків про те, що Україна та республіка білорусь – це невід’ємна частина «великої росії», а їх існування – чи то подарунок В. І. Леніна, чи то підступний план «колективного Заходу» (саме таку категорію використовують рашистські пропагандисти для позначення держав Західної Європи та Північної Америки), чи то звичайна випадковність. У даному випадку варто зазначити, що представники держави-агресора схоже самі заплутались у власній брехні, що позначається на відсутності єдиної версії офіційної пропаганди та постійній плутанині у дотичних до цієї теми питаннях.

Очевидно, що пропаганда російської федерації негативним чином вплинула на частину громадян нашої держави, що дозволило створити потужний плацдарм для розгортання в подальшому широкомасштабної війни проти України.

Рівень потужності (в інтенсивності, але не у якості) рашистської пропаганди яскраво відображається у тому, що навіть сьогодні, коли російська федерація остаточно скинула маску та продемонструвала всьому світові своє справжнє кровожерливе обличчя, серед громадян України знаходяться прихильники так званого «російського світу»¹⁹.

З викладеного можна зробити висновок про те, що російська пропаганда виступає в якості потужного детермінанта колабораційної діяльності. Частково нейтралізувати вплив цього шкідливого фактору на українців можливо лише за рахунок вжиття дієвих заходів, спрямованих на спростування російських фейків та активізації роботи щодо доведення до відома українців справжньої історії Української Держави.

У рамках розв’язаної російською федерацією інформаційної війни потужний вплив на свідомість громадян України також здійснює терористична політика так званої окупаційної «влади». Так, наприклад, систематичні обстріли рашистами тимчасово захоплених ними територій нашої держави з подальшим звинуваченням у цих діях України дозволяють ворогові підвищувати рівень власної підтримки серед місцевого населення, що вкотре підкреслює факт того, що російська федерація – варварська держава, яка не цурається жодних способів досягнення власних кровожерливих імперіалістичних інтересів.

Окремо додамо, що з проаналізованого вище детермінанту колабораційної діяльності впливає інший – недоліки у сфері національно-патріотичного виховання молоді в Україні²⁰.

---

¹⁹ Шаблистий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. Кримінальні правопорушення, пов’язані з ухиленням від призову на військову службу як акти посягання на воєнну безпеку України. Military offences and war crimes: background, theory and practice : collective monograph. Ed. by V.M. Stratonov. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. P. 736. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-33>

²⁰ Lukina, T.; Shevchenko, S.; Shulga, N.: et al. State educational policy for ensuring the quality of pedagogy: global trends and Ukrainian experience, *Ad Alta: Journal of interdisciplinary research*, 11 (1), 2021, P. 38.

Протягом багатьох років напрямок національно-патріотичного виховання молоді реалізовувався загальними та спеціальними суб'єктами протидії злочинності формально, що дозволило російській федерації скористатись ситуацією та нав'язати частині українців «власну ідеологію».

Станом на сьогоднішній день питання національно-патріотичного виховання молоді приділяється посилена увага з боку багатьох суб'єктів протидії злочинності (серед яких важливе місце належить роботі органів та підрозділів Національної поліції України²¹), проте для досягнення позитивних результатів у цій сфері необхідний час.

2. Запит певної частини населення країни на соціальну справедливість у суспільстві. На жаль, в Україні за 30 років незалежності не склалися відповідні правові норми (правила), за якими люди мають жити у ХХІ столітті. Це їх більше всього хвилює і бентежить з огляду на майбутнє. Отак і колаборант, перебуваючи в окупації, створив собі ілюзію, що ворог прийшов на завжди і в нього є шанс зажити краще²².

Без сумніву, названий фактор відіграє негативний вплив на поширення в суспільстві явища колабораціонізму, проте, на нашу думку, більш доречним є вказати на ширшу категорію у вигляді соціально-економічних проблем загалом²³. В умовах широкомасштабної війни окремі громадяни України вчинили діяння у вигляді колабораційної діяльності через бажання самореалізуватись завдяки підтримці окупаційної «адміністрації». Для когось відповідний крок став своєрідним «останнім шансом» досягти успіху в житті або відновити втрачені позиції у соціумі, для когось – шанс не втратити наявні досягнення (гроші, влада), для окремих громадян – сліпа віра (знову ж таки, під впливом російської пропаганди) у те, що з новою, так званою, «владодою» розпочнеться соціально-економічне зростання тощо.

Окремо варто наголосити і на ряді таких соціальних проблем, що негативно впливають на динаміку поширення колабораційної діяльності. Зокрема, до їх числа можна віднести випадки втрати або реальної загрози втрати громадянами власного майна внаслідок бойових дій або дій окупаційної «адміністрації», втрату або суттєве зниження фінансових доходів тощо.

3. Криміналізація суспільства. Країна, яка вісім років перебуває в стані війни, отримує в спадок посттравматичний синдром, який виникає у військових та населення, яке перебуває в районі бойових дій. Результати

---

²¹ Березняк В. С. Роль наставництва у підготовці працівників Національної поліції. *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 21 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 330.

²² Богатирьов І. Кримінально-правові та кримінологічні виміри колабораційної діяльності в Україні в умовах воєнного стану. *Публічне право*. № 1 (49). 2023. С. 60.

²³ Sydorova, E., Yunin, O., Zhuravlov, D., Fomenko, A., & Shevchenko, S. (2022). Historical prerequisites for the formation of the foundations of the modern humanitarian policy of Ukraine. *Amazonia Investiga*, 11(58), P. 30. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.58.10.3>.

цього синдрому в Україні практично не вивчалися і замовчувалися. Не випадково під час війни з'явилися колаборанти²⁴.

Повністю погоджуємось із даною позицією. російська гібридна війна, розпочата проти України ще у 2014 р., апріорі не могла не призвести до криміналізації певної частини суспільства²⁵. Окупація АР Крим та м. Севастополя, частини Донецької та Луганської областей, проведення бойових дій за участю російських кадрових військових та їх терористичних прибічників проти України створили сприятливі умови для поширення в подальшому на території нашої держави злочинів проти основ національної безпеки.

4. Латентність вчинення колаборантом колабораційної діяльності, яка, на жаль, під час війни, і особливо в період окупації, залишається неврахованою та прихованою²⁶.

Високий рівень латентності колабораційної діяльності обумовлений низкою факторів. Серед них – і відсутність можливостей реалізації правоохоронної функції держави на тимчасово окупованих територіях.

Окрім, цього, як вадо наголошує І. Богатирьов, дана латентність має свої ознаки:

- по-перше, особи, які вчиняють колабораційну діяльність або ретельно маскують їх вчинення, або надають своїм суспільно небезпечним діям видимість правомірних;

- по-друге, колаборант відкрито не бажає допомагати ворогу, а той у свою чергу іноді не зацікавлений у розголошенні відомостей про співпрацю з даною особою;

- в-третьє, колаборанти найбільш законспіровані і свою діяльність проводили тільки тоді коли ворог окупував міста і села²⁷.

Факт високого рівня латентності колабораційної діяльності призводить до того, що ряд громадян України вчиняють даний акт деліктної поведінки з надією на те, що:

- 1) або відповідні території відійдуть російській федерації на тривалий проміжок часу (переконані, з урахуванням мужніх та самовідданих дій ЗСУ та інших військових формувань такі сподівання є хибними, що підтверджується деокупацією ряду українських територій (Київська, Сумська, Чернігівська області, більша частина Харківської області, м. Херсон тощо);

- 2) або ж у випадку швидкого звільнення Україною своїх територій (що, впевнені, завдяки ЗСУ, іншим військовим формуванням та згуртованості українського соціуму буде реалізовано найближчим часом) їх дії, що

---

²⁴ Богатирьов І. Кримінально-правові та кримінологічні виміри колабораційної діяльності в Україні в умовах воєнного стану. *Публічне право*. № 1 (49). 2023. С. 60.

²⁵ Buletsa S., Drozd O., Yunin O., Mohilevskiy L. Medical error: civil and legal aspect. *Georgican medical news*. 2018. № 3 (276). P. 156. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/23514>.

²⁶ Богатирьов І. Кримінально-правові та кримінологічні виміри колабораційної діяльності в Україні в умовах воєнного стану. *Публічне право*. № 1 (49). 2023. С. 60.

²⁷ Там само.

містять ознаки колабораційної діяльності, залишається в таємниці (віра у безкарність своїх вчинків)²⁸.

Зауважимо, що перелічені детермінанти не є вичерпними. Існує цілий спектр інших факторів, які прямо або опосередковано впливають на негативну динаміку поширення колабораційної діяльності. Серед них, наприклад, і недоліки в чинному КК України в частині регулювання кримінальної відповідальності за вчинення колабораційної діяльності.

Як відомо, наявність колізій та прогалин у законодавстві створює численні складнощі для правильної кваліфікації діянь суб'єкта, притягненні його до кримінальної відповідальності та застосування до винного справедливого покарання²⁹.

Зокрема, до їх числа можна віднести:

1) наявність єдиного безальтернативного основного виду покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що міститься у санкціях ч.ч. 1-2 ст. 111-1 КК України;

2) відсутність законодавчо закріпленої дефініції поняття «колабораційна діяльність» або «колабораціонізм»;

3) відсутність чітко виражених розмежувальних ознак складів кримінальних правопорушень, передбачених ч. 4 ст. 111-1 та ст. 111-2 КК України тощо³⁰.

Думається, усунення перелічених недоліків здатне підвищити рівень ефективності запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 111-1 КК України.

Додатковим негативним чинником, що сприяє поширенню на території України ряду злочинів та кримінальних проступків (у тому числі і колабораційної діяльності), є складний психоемоційний стан населення, викликаний воєнними та іншими кримінальними правопорушеннями, які вчиняють рашисти³¹. Очевидно, що численні випадки вчинення злочинів російськими військами та іншими збройними формуваннями, що контролюються російською федерацією (серед яких посягання на життя та здоров'я людини, знищення або пошкодження майна, порушення порядку і

---

²⁸ Юнін О. С., Шевченко С. І. Кримінально-правове забезпечення воєнної безпеки України. Military offences and war crimes: background, theory and practice : collective monograph. Ed. by V.M. Stratonov. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. P. 824. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-36>

²⁹ Шаблістий В.В., Каторкін Р.А. Чи має право на існування в Україні покарання у вигляді смертної кари. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2012. Вип 20. Ч. 1 Том 4. С. 93.

³⁰ Каторкін Р. А. Окремі питання кримінальної відповідальності за вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 111-1 КК України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 217–219.

³¹ Husieva V., Lukash S., Krykun V., Morhunov O., Shapoval K. Conditions conducive to the domestic violence against the elderly based on the judicial and investigative practice of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. No. 10 (46). P. 119. doi: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.46.10.11>

правил ведення війни, майнові кримінальні правопорушення тощо), нерідко прямо або опосередковано впливають на рішення особи вчинити кримінальні проступки або злочини, передбачені ст. 111-1 КК України (наприклад, з мотивів страху, бажання повернутись до мирного життя в рідному населеному пункті, соціальна дезорієнтація тощо).

Враховуючи викладене можна з впевненістю стверджувати, що загрози безпеці людини слугують додатковим фактором поширення актів деліктної поведінки³².

Таким чином, станом на сьогоднішній день існує цілий комплекс детермінантів, які негативно впливають на динаміку поширення колабораційної діяльності. Усунення (нейтралізація, зменшення рівня впливу) вказаних факторів допоможе суттєво підвищити рівень ефективності протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 111-1 КК України.

2. Напрямки протидії колабораційній діяльності

Станом на сьогоднішній день у кримінології відсутній єдиний підхід щодо визначення змісту категорії «протидія злочинності». Однією з найбільш поширених є позиція, відповідно до якої протидія злочинності – це система різноманітних видів діяльності та комплексних заходів (які здійснюються суспільством та державою), спрямованих на попередження, усунення, нейтралізацію й обмеження (ослаблення) факторів, що детермінують злочинність. Як один із найважливіших напрямів соціального управління протидія злочинності охоплює реалізацію системи різноманітних за змістом заходів: політичних, ідеологічних, економічних, правових, організаційно-управлінських, культурно-виховних, медичних і технічних. Саме реалізація всіх потенційних можливостей суспільства, органічне поєднання різноманітних заходів та їх впровадження з дотриманням принципів комплексності, об'єктивності, наукової обґрунтованості, законності, гуманності та ін. дасть змогу здійснювати ефективну діяльність щодо захисту суспільства від суспільно небезпечних посягань³³.

Одним з найбільш ефективних напрямків протидії злочинності є запобігання кримінальним правопорушенням, що диференціюється на профілактику, відвернення та припинення злочинів та кримінальних проступків, які ще не були завершені суб'єктом³⁴.

---

³² Шаблистий В. В. Історико-правові аспекти філософської концепції безпеки людини. *Право і суспільство : науковий журнал*. 2012. № 5. С. 111.

³³ Подковенко Т. Протидія злочинності: аксіологічний аспект. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 1 (21). С. 37.

³⁴ Шаблистий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. Торгівля людьми як делікт, що посягає на безпекове середовище. Organizational and legal fundamentals for the formation of a security environment in Ukraine : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 219. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-363-7-10>

Як вдало наголошує І. Богатирьов, на діяльність колаборантів можуть впливати, як внутрішні так і зовнішні фактори перебігу російсько-української війни. Серед кримінологічних заходів запобігання та протидії колабораційної діяльності, зазначає вчений, в умовах російсько-української війни варто виділити такі:

1. Законодавче удосконалення діяльності кіберпідрозділів правоохоронних органів;

2. Розробка та створення сучасних ефективних програмних продуктів щодо контролю за злочинними проявами не добросесних громадян України у соціальних мережах³⁵.

Перелічені заходи тісно пов'язані між собою. В умовах тимчасової окупації окремих територій України російською федерацією а також ведення на деяких землях нашої Батьківщини активних бойових дій «очами» правоохоронних органів є саме кіберпідрозділи, які, аналізуючи дані, опубліковані в мережі Інтернет, здатні виявити в діях окремих громадян України ознаки колабораційної діяльності (наприклад, інформація у ЗМІ щодо призначення колаборантів на посаду; накази та розпорядження окупаційної «адміністрації» тощо) а також негативні фактори, що сприяють вчиненню даного кримінального правопорушення (наприклад, плани російських загарбників щодо вербування українців на службу тощо).

Для ефективної роботи кіберпідрозділів важливо, по-перше, модернізувати вітчизняне законодавство³⁶, що регулює діяльність цих суб'єктів протидії злочинності, а, по-друге, віднайти у державному бюджеті кошти, необхідні на закупівлю сучасного обладнання та ліцензійних програм, необхідних для реалізації відповідного завдання.

Окремим питанням, пов'язаним із ефективністю протидії злочинності є підготовка кваліфікованих кадрів для правоохоронних органів³⁷. Випуск висококваліфікованих фахівців – великий крок у напрямку успішної протидії кримінальним правопорушенням (у тому числі злочинам та кримінальним проступкам, передбаченим ст. 111-1 КК України).

Вдалість викладеного вище завдання прямо залежить від обсягів державного фінансування, міжнародного співробітництва у правоохоронній сфері, розвитку закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які готують кадрів для різних суб'єктів протидії злочинності (у тому числі

---

³⁵ Богатирьов І. Кримінально-правові та кримінологічні виміри колабораційної діяльності в Україні в умовах воєнного стану. *Публічне право*. № 1 (49). 2023. С. 62.

³⁶ Юнін О.С. Державна політика України у сфері запобігання домашньому насильству: сучасний стан та перспективи вдосконалення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4 (114). С. 19.

³⁷ Юнін О. С. Щодо проблем кадрової роботи в органах внутрішніх справ України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2006. № 2. С. 130.

ЗВО зі специфічними умовами навчання системи МВС України), співпраці загальних та спеціальних суб'єктів протидії злочинності³⁸ тощо.

3. Використання штучного інтелекту для відслідкування небезпечного контенту ресурсів³⁹.

У реаліях сьогодення штучний інтелект починає відігравати все більшу роль у житті суспільства. Використання даної платформи може допомогти швидко ідентифікувати можливі загрози національній безпеці України, своєчасно виявити окремі причини та умови поширення кримінальних проступків та злочинів, передбачених ст. 111-1 КК України, тощо (наприклад, виявити на початкових стадіях хвилю неправдивої інформації, спрямованої на маніпуляцію свідомістю українців, які проживають у певній місцевості).

4. Створення криміналістичних, експертних та оперативно-розшукових методик виявлення, розкриття, розслідування та судового розгляду колабораційної діяльності⁴⁰.

Для реалізації описаного вище напрямку важливо:

- проаналізувати зарубіжний досвід розробки та впровадження у практичну діяльність спеціальних суб'єктів протидії злочинності відповідних методик⁴¹. Даний захід дозволить уникнути ряду можливих помилок та впровадити лише ефективні методики;

- забезпечити високий рівень взаємодії у вказаних напрямках роботи закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, наукових установ та практичних підрозділів (у тому числі органів та підрозділів Національної поліції України, СБУ), діяльність яких спрямована на протидію злочинності;

- співпрацювати із зарубіжними партнерами в частині створення та модернізації криміналістичних, експертних та оперативно-розшукових методик⁴².

5. Збільшення кількості слідчих для розслідування злочину вчиненого колаборантом діяльності в умовах російсько-української війни, оскільки

---

³⁸ Шаблистий В. В. Удосконалення кримінально-правового забезпечення поліцейської діяльності в Україні. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 113.

³⁹ Богатирьов І. Кримінально-правові та кримінологічні виміри колабораційної діяльності в Україні в умовах воєнного стану. *Публічне право*. № 1 (49). 2023. С. 62.

⁴⁰ Там само.

⁴¹ Morhunov Oleksandr, Artemenko Ihor, Sobol Yevhen, Bobryshova Lilia, Shevchenko Serhiy. Methodological principles of studying the essence of public administration bodies as subjects of administrative procedural law. *Questiones Politicas*. 2023. Vol. 41. № 76. P. 457. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4176.26>.

⁴² Sokurenko, V., Morhunov, O., & Ablamskyi, S. (2023). Assessing the scope of legal immunity in modern legal science: the need for questioning under Ukrainian law. *Journal of Liberty and International Affairs*, 9(1), P. 270. <https://doi.org/10.47305/JLIA2391270s>

правоохоронна система яка діяла в мирний час на деокупованих територіях, може не впоратися з навантаженням⁴³.

Кадровий дефіцит може призвести до надмірної завантаженості правоохоронних органів (у даному випадку мова йдеться не тільки про слідчих органи безпеки, на плечі яких покладено обов'язок здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України, але і працівників Національної поліції України (запобігання злочинам та кримінальним проступкам – один з пріоритетних напрямків роботи цього органу державної влади), інших правоохоронних органів) та, як наслідок, до недостатньої уваги з боку спеціальних суб'єктів протидії кримінальним правопорушенням до питань боротьби зі злочинністю (у тому числі з колабораційної діяльністю).

Важливим напрямком протидії колабораційній діяльності є проведення широких інформаційних кампаній у ЗМІ за участю працівників правоохоронних органів. Для цього вбачається важливим:

- висвітлення питань юридичної відповідальності за кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки (розкриття складів цих злочинів та кримінальних проступків, санкцій, статистичних даних тощо⁴⁴);
- спростування неправдивої інформації, яка активно поширюється російськими ЗМІ в рамках інформаційної війни проти України;
- поширення інформації щодо реальних випадків вчинення колабораційної діяльності та притягнення винних до кримінальної відповідальності тощо;
- повідомлення алгоритму дій у випадках, якщо особа володіє інформацією щодо готування або вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України.

У розрізі останнього напрямку варто зауважити, що станом на сьогоднішній день у нашій державі діє чатбот «єВорог», створений Міністерством цифрової трансформації України, який функціонує у месенджері «Telegram»⁴⁵. У цьому чат боті можливо надіслати: геолокацію рашистів, фото або відео, що підтверджують відповідну інформацію; охарактеризувати ситуацію, що склалася, тощо.

Використання зазначеного чатботу може суттєво допомогти в питаннях протидії злочинам та кримінальним проступкам, передбаченим розділом I Особливої частини КК України. Для цього необхідно довести якомога

---

⁴³ Богатирьов І. Кримінально-правові та кримінологічні виміри колабораційної діяльності в Україні в умовах воєнного стану. *Публічне право*. № 1 (49). 2023. С. 62.

⁴⁴ Шаблістий В. В. Поняття погрози в кримінальному праві та законодавстві України: історія та сучасний стан. *Університетські наукові записки : Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2009. № 1. С. 283.

⁴⁵ Berezniak V., Demicheva. A., Furfaro R.D. Violations of human rights by the russian federation during full-scale armed aggression against Ukraine. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2023. Volume 3, № 1. P. 219. URL: https://phelr.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/3_1/218-229.pdf DOI: 10.31733/2786-491X-2023-1-218-229.

більшій кількості українців порядок та правила користування відповідною програмою а також важливість повідомлення такої інформації.

Таким чином, ефективна боротьба зі злочинами проти основ національної безпеки можлива лише за умови тісної співпраці правоохоронних органів, громадян та їх об'єднань⁴⁶.

Доцільним також вбачається проведення спеціальними суб'єктами протидії злочинності індивідуальної профілактики з раніше судимими за вчинення злочинів проти основ національної безпеки особами. В рамках реалізації відповідних заходів, крім проведення профілактичних бесід з метою запобігання співпраці з ворогом та повторному вчиненню кримінальних правопорушень, також має здійснюватись:

- перевірка раніше засудженого на предмет можливості контактування з громадянами республіки білорусь або російської федерації (родинні зв'язки, друзі тощо);

- моніторинг соціальних мереж з метою виявлення закликів до співпраці з ворогом, можливого розголошення інформації із закликами підтримати рф та іншої інформації, фото, постів що містять ознаки колабораційної діяльності;

- доведення до відома особи, з якою проводиться бесіда, положень чинного КК України (особливо в частині відповідальності за злочини, включені законодавцем до розділу I Особливої частини КК України);

- роз'яснювальна робота щодо поведінки в умовах воєнної загрози та способів протидії дезінформації тощо;

- доведення інформації щодо протиправної діяльності російської федерації на тимчасово окупованих територіях України (вбивства та терор мирного населення, кримінальні правопорушення проти власності, мобілізація місцевого населення всупереч норм міжнародного права тощо). Така робота суттєво знизить ризики вчинення особою, відносно якої проводяться профілактичні заходи, актів колабораційної діяльності а також інших злочинів та кримінальних проступків проти основ національної безпеки України в майбутньому.

Окремим важливим напрямком запобігання вчиненню громадянами України злочинів проти основ національної безпеки є проведення профілактичної роботи з дітьми⁴⁷. Особлива опіка такої категорії населення з боку держави та суспільства пояснюється цілою низкою причин, серед яких основну роль відіграють наступні:

- 1) діти – найменш соціально захищена категорія населення;

---

⁴⁶ Юнін О.С. Переваги та недоліки об'єднання співвласників багатоквартирного будинку як однієї з форм управління багатоквартирними будинками. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 32.

⁴⁷ Юнін О.С. Пріоритетність захисту прав та законних інтересів людини в діяльності поліції. *Митна справа*. 2013. № 1 (85). Ч. 2. Кн. 1. С. 403.

2) діти – майбутнє будь-якої держави, фундамент нації (серед яких важливе місце належить роботі органів та підрозділів Національної поліції України⁴⁸).

Останній фактор демонструє просту формулу: здоровий розвиток молодого покоління дорівнює створенню сучасної правової розвиненої держави. Для того, щоб ця формула функціонувала на практиці, важливо створити сприятливі умови для цього: забезпечити додаткові гарантії (соціальні, правові тощо), усунути детермінанти деліктної поведінки або нейтралізувати їх, створити механізм адекватного реагування на факти вчинення даною категорією осіб суспільно небезпечних діянь⁴⁹.

Таким чином, вбачається доречним проведення інформаційно-роз'яснювальної кампанії серед молоді, яка включає у себе:

- створення документальних та науково-популярних фільмів (у тому числі щодо агресії російської федерації проти України; на історичну тематику тощо), видання художньої та публіцистичної літератури з вказаної тематики;

- здійснення правової пропаганди в загальноосвітніх закладах з роз'ясненням правових наслідків вчинення кримінальних правопорушень та інших антигромадських діянь;

- проведення соціальної реклами на телебаченні, радіо із залученням ЗМІ; за допомогою мобільних операторів (повідомлення SMS);

- проведення у закладах освіти лекцій та практичних занять, спрямованих на формування у дітей правомірної, відповідальної поведінки, навичок до здорового способу життя тощо⁵⁰;

- проведення роз'яснювальної роботи серед підлітків щодо способів протидії дезінформації та заборони фото\відео фіксації критично важливих об'єктів інфраструктури громади, інших важливих підприємств, установ, лікарень, місць, що постраждали внаслідок російської атаки тощо;

- проведення роз'яснювальної роботи щодо заборони носіння прапорів, атрибутки різного типу в тому числі одягу, пов'язаного з пропагандою «російського світу»;

- проведення роз'яснювальної роботи щодо правил користування соціальними мережами.

---

⁴⁸ Березняк В.С., Шаблистий В.В., Каторкін Р.А. Кримінологічні аспекти деліктної поведінки дітей в Україні / Juvenile policy as a component of supporting Ukraine's national security and defense (dedicated to the 53rd anniversary of the UN General Assembly adoption of the Declaration of the Rights of the Child and the 56th anniversary of the establishment of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs) : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. P. 82. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/287/7882/16460-1>.

⁴⁹ Там само.

⁵⁰ Березняк В. С., Грицай Ю. В., Плачков О. В., Юхимчук О. В. Профілактика насильства серед дітей та учнівської молоді : методичні рекомендації. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. С. 22–23.

Додамо, що одним з найбільш ефективних заходів в рамках національно-патріотичного виховання молоді є проведення спортивних заходів, змагань⁵¹. По-перше, у такий спосіб відбувається пропаганда здорового способу життя, що прямо впливає на розвиток держави в майбутньому, її потенціал, а, по-друге, спорт позитивно впливає на соціалізацію дитини, що, в свою чергу, знижує ризики вчинення нею в майбутньому актів делінквентної поведінки.

У розрізі питання запобігання колабораційній діяльності важливим також є модернізація чинної редакції ст. 111-1 КК України. Нагадаємо, основні недоліки цієї норми були проаналізовані нами вище в розрізі дослідження детермінантів даного кримінального правопорушення.

Перспективним напрямком протидії злочинам проти основ національної безпеки вбачається взаємодія органів державної влади з міжнародними партнерами. Зокрема, важливими є: вирішення питань щодо оголошення злочинців у міжнародний розшук, екстрадиція кримінальних правопорушників, які перебувають у зарубіжних країнах⁵², введення персональних санкцій до високопосадовців, які вчинили акти колабораційної діяльності або інші кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки тощо.

Таким чином, ефективна протидія колабораційній діяльності можлива лише за умови реалізації загальними та спеціальними суб'єктами комплексу заходів, спрямованих на усунення або нейтралізацію детермінантів⁵³.

ВИСНОВКИ

Гібридна війна, яку російська федерація розпочала проти нашої держави у 2014 р., та тимчасова окупація частини українських територій призвели до перших випадків вчинення колабораційної діяльності на теренах України за часів незалежності.

У 2022 р. сусідня терористична держава розгорнула широкомасштабну війну проти нашої Батьківщини, створивши тим самим потужний фактор для нового, ще масштабнішого, сплеску випадків вчинення громадянами України актів деліктної поведінки у вигляді колабораційної діяльності. Як наслідок, у березні цього ж року законодавець був вимушений виокремити колабораційну діяльність в окремий склад кримінального правопорушення з метою захисту суспільних відносин з охорони основ національної безпеки України.

---

⁵¹ Моргунов О. А. Публічне адміністрування масового спорту (спорт для всіх) в Україні: сучасний стан та перспективи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. № 42, т. 2. С. 11.

⁵² Березняк В. С. Сучасні тенденції розвитку та застосування екстрадиції: європейський ордер на арешт. *Право України*. 2006. № 11. С. 151.

⁵³ Шевченко С. І. Місце комплексного явища «забезпечення публічного порядку» в поліцейській діяльності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2017. № 2. С.192.

Масштабність проблеми поширення кримінальних правопорушень у вигляді колабораційної діяльності на території України підтверджується офіційними статистичними даними. Так, за період з 2022 по 2023 рр. зареєстровано понад 7000 злочинів та кримінальних проступків за ст. 111-1 КК України.

Основними детермінантами поширення колабораційної діяльності, крім самої війни та окупації окремих територій рашистами, є: потужна пропагандистська машина російської федерації, діяльність якої спрямована на інформаційний штурм свідомості українців; недоліки у сфері національно-патріотичного виховання; недоліки у чинному законодавстві (у тому числі в диспозиціях та санкціях ст. 111-1 КК України); соціально-економічні проблеми, викликані війною; психоемоційні потрясіння населення, пов'язані з війною тощо.

Ефективна протидія колабораційній діяльності можлива лише за умови усунення (нейтралізації, зниження рівня впливу) детермінантів колабораційної діяльності. Перспективними напрямками протидії злочинам та кримінальним проступкам, передбаченим ст. 111-1 КК України, вбачаються: проведення інформаційних кампаній у ЗМІ за участю представників правоохоронних органів; використання новітніх технологій у процесі пошуку інформації щодо можливих випадків вчинення злочинів проти основ національної безпеки; модернізація чинної редакції ст. 111-1 КК України; використання зарубіжного досвіду в частині кримінологічного прогнозування; взаємодія загальних та спеціальних суб'єктів протидії злочинності; міжнародне співробітництво тощо.

АНОТАЦІЯ

Дослідження присвячено пошуку перспективних напрямків протидії колабораційній діяльності. Зазначається, що поширення відповідного акту деліктної поведінки пов'язане з військовою агресією російської федерації проти України та тимчасовою окупацією територій нашої держави.

У роботі наголошується важливість ефективної протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим розділом I Особливої частини Кримінального кодексу України, у розрізі європейської інтеграції.

Розкриваються основні детермінанти поширення колабораційної діяльності: російська пропаганда, недоліки у національно-патріотичному вихованні, соціально-економічні проблеми, недоліки у чинному законодавстві тощо.

Сформовано основні напрямки протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 111-1 Кримінального кодексу України. Зазначається, що для зниження ризиків поширення колабораційної діяльності в майбутньому важливо посилити роботу у напрямку національно-патріотичного виховання молоді. Наголошено, що ефективне запобігання кримінальним правопорушенням проти основ національної безпеки можливе лише за умови тісної співпраці загальних та спеціальних суб'єктів протидії злочинності.

Література

1. Березняк В. С. Роль наставництва у підготовці працівників Національної поліції. *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 21 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 330–331.
2. Березняк В. С. Сучасні тенденції розвитку та застосування екстрадиції: європейський ордер на арешт. *Право України*. 2006. № 11. С. 149–152.
3. Березняк В. С., Грицай Ю. В., Плачков О. В., Юхимчук О. В. Профілактика насильства серед дітей та учнівської молоді : методичні рекомендації. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 26 с.
4. Березняк В.С., Шаблистий В.В., Каторкін Р.А. Кримінологічні аспекти деліктної поведінки дітей в Україні / Juvenile policy as a component of supporting Ukraine's national security and defense (dedicated to the 53rd anniversary of the UN General Assembly adoption of the Declaration of the Rights of the Child and the 56th anniversary of the establishment of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs) : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. P. 79–102. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/287/7882/16460-1>.
5. Богатирьов І. Кримінально-правові та кримінологічні виміри колабораційної діяльності в Україні в умовах воєнного стану. *Публічне право*. № 1 (49). 2023. С. 57–64.
6. Запобігання та протидія дискримінації в Україні. Множинна дискримінація: навч. посіб. / кол. авт.; ред. А.Є. Фоменко. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2022. 236 с.
7. Каторкін Р. А. Окремі питання кримінальної відповідальності за вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 111-1 КК України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 215–221.
8. Каторкін Р.А. Кримінальна відповідальність за ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу: монографія; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Шаблистого. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. 268 с.
9. Моргунов О. А. Публічне адміністрування масового спорту (спорт для всіх) в Україні: сучасний стан та перспективи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. № 42, т. 2. С. 9–12.
10. Орлов Ю. В. Детермінанти злочинності. С. 1–4. URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/1979>.
11. Письменський Є.О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в Україні (кримінально-правові аспекти): наук. нарис. Северодонецьк : ЛугДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2020. 121 с.
12. Подковенко Т. Протидія злочинності: аксіологічний аспект. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 1 (21). С. 32–39.
13. Чальцева О. М. Категорія «колабораціонізм» як багатокомпонентний наратив в умовах війни. *Політичне життя*. 2022. С. 56-60.

14. Шаблистий В. В. Зниження віку кримінальної відповідальності як засіб запобігання погрозам вбивства. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2010. Вип. 50. С. 312м317.

15. Шаблистий В. В. Історико-правові аспекти філософської концепції безпеки людини. *Право і суспільство : науковий журнал*. 2012. № 5. С. 109–115.

16. Шаблистий В. В. Поняття погрози у кримінальному праві та законодавстві України: історія та сучасний стан. *Університетські наукові записки*. 2009. № 1 (29). С. 283–286.

17. Шаблистий В. В. Удосконалення кримінально-правового забезпечення поліцейської діяльності в Україні. *Вісник кримінального судачинства*. 2016. № 3. С. 112–115.

18. Шаблистий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. Кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від призову на військову службу як акти посягання на воєнну безпеку України. Military offences and war crimes: background, theory and practice : collective monograph. Ed. by V.M. Stratonov. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. P. 736–760. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-33>

19. Шаблистий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. Торгівля людьми як делікт, що посягає на безпекове середовище. Organizational and legal fundamentals for the formation of a security environment in Ukraine : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 205–229. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-363-7-10>

20. Шаблистий В.В. Про публічність та приватність кримінально-правового забезпечення інформаційної безпеки людини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2013. № 1. С. 177–184.

21. Шаблистий В.В., Каторкін Р.А. Чи має право на існування в Україні покарання у вигляді смертної кари. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2012. Вип 20. Ч. 1 Том 4. С. 92–95.

22. Шаблистий В.В., Якименко Л.Г. Запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань : монографія. Дніпро : Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 168 с.

23. Шевченко С. І. Місце комплексного явища «забезпечення публічного порядку» в поліцейській діяльності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2017. № 2. С. 192–198.

24. Шевченко С. І. Особливості забезпечення публічного порядку поліцейськими підрозділами зарубіжних країн. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 62–68.

25. Юнін О. С. Щодо проблем кадрової роботи в органах внутрішніх справ України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2006. № 2. С. 129–131.

26. Юнін О. С., Шевченко С. І. Кримінально-правове забезпечення воєнної безпеки України. Military offences and war crimes: background,

theory and practice : collective monograph. Ed. by V.M. Stratonov. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. P. 823–846. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-36>

27. Юнін О. С. Державна політика України у сфері запобігання домашньому насильству: сучасний стан та перспективи вдосконалення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4 (114). С. 15–21.

28. Юнін О.С. Переваги та недоліки об'єднання співвласників багатоквартирного будинку як однієї з форм управління багатоквартирними будинками. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 31–37.

29. Юнін О.С. Пріоритетність захисту прав та законних інтересів людини в діяльності поліції. *Митна справа*. 2013. № 1 (85). Ч. 2. Кн. 1. С. 401-405.

30. Янішевська К. Д., Крисько А.С. Загальнотеоретичні аспекти та класифікація колабораційної діяльності як кримінально-правового явища. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Випуск 4(56) 2022. С. 71–76.

31. Berezniak V., Demicheva. A., Furfaro R.D. Violations of human rights by the russian federation during full-scale armed aggression against Ukraine. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2023. Volume 3, № 1. P. 218–229. URL: https://phelr.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/3_1/218-229.pdf DOI: 10.31733/2786-491X-2023-1-218-229.

32. Bershov, H., Hrytenko, O., Khashev, V., & Fialka, M. Assessing and Evaluating the General Legal Characteristics of War Crimes: A Basic Necessity or a Confused Platform. *Ius Humani. Law Journal*. 2022. № 11 (1). P. 43–60.

33. Buletsa S., Drozd O., Yunin O., Mohilevskiy L. Medical error: civil and legal aspect. *Georgican medical news*. 2018. № 3 (276). P. 156–161. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/23514>.

34. Husieva V., Lukash S., Krykun V., Morhunov O., Shapoval K. Conditions conducive to the domestic violence against the elderly based on the judicial and investigative practice of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. No. 10 (46). Pp. 118–127. doi: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.46.10.11>

35. Kolomoiets T., Tsybulnyk N., Moroz O., Prymachenko V., & Khashev V. (2021). Influence of Shadow Economy Legalization on National Security Of Ukraine. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 8(3), 420–437. DOI: [https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3\(27\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3(27))

36. Lukina, T.; Shevchenko, S.; Shulga, N.: et al. State educational policy for ensuring the quality of pedagogy: global trends and Ukrainian experience, *Ad Alta: Journal of interdisciplinary research*, 11 (1), 2021, P. 38–44.

37. Morhunov Oleksandr, Artemenko Ihor, Sobol Yevhen, Bobryshova Lilia, Shevchenko Serhiy. Methodological principles of studying the essence of public administration bodies as subjects of administrative procedural law. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41. № 76. P. 453–468. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4176.26>.

38. Shablysty V. V., Kosiachenko K. E., Berezniak V. S., Katorkin R. A. & Konopelskyi V. Y. Activities of international medical and humanitarian non-governmental organizations in Ukraine under the conditions of martial law. *Christian Journal for Global Health*. 2023, 10(1). P. 33–42. DOI: <https://doi.org/10.15566/cjgh.v10i1.749>

39. Sokurenko, V., Morhunov, O., & Ablamskyi, S. (2023). Assessing the scope of legal immunity in modern legal science: the need for questioning under Ukrainian law. *Journal of Liberty and International Affairs*, 9(1), 265–276. <https://doi.org/10.47305/JLIA2391270s>

40. Sydorova, E., Yunin, O., Zhuravlov, D., Fomenko, A., & Shevchenko, S. (2022). Historical prerequisites for the formation of the foundations of the modern humanitarian policy of Ukraine. *Amazonia Investiga*, 11(58), P. 28–38. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.58.10.3>

**Information about the authors:
Shablysty Volodymyr Viktorovych,**

Doctor of Law, Professor,
Director of the Educational-and-Scientific Institute
of Law and Innovative Education
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
26, Gagarin Avenue, Dnipro, 49005, Ukraine

Berezniak Vasyl Serhiiiovych,

Doctor of Law, Senior Researcher,
Head of the Department of Criminal Law and Criminology
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
26, Gagarin Avenue, Dnipro, 49005, Ukraine

Katorkin Roman Anatoliiovych,

PhD Law,
Senior Researcher of the Scientific Laboratory
of Sociological and Criminal Law Research
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
26, Gagarin Avenue, Dnipro, 49005, Ukraine